

Olasz Közoktatásügyi Minisztérium

A nemzetközi nyelvvel (amelyet eszperantónak hívnak) foglalkozó bizottság
Minisztériumok közötti határozat – 1993. április 29/október 05

Tanulmány*

Róma, 1993. december 22.

Összefoglalás

ELŐVETÉS.....	2
1. A NEMZETKÖZI NYELV, az eszperantó	4
1.1 Hivatalos elismerések.....	5
1.2 A nemzetközi nyelv, mint nyelv-orientációs oktatás	9
1.2.1 Néhány pedagógiai kísérlet.....	11
1.3 Következtetések	15
2. JAVASLATOK.....	16
2.1.....	16
2.2.....	16
IRODALOM	18

* Megjelent: *Bollettino del Ministero della Pubblica Istruzione* (a Közoktatási Minisztérium Hivatalos Közlönye), n. 21-22, 1995. június 1- május 25, pp 7-43.

ELŐVETÉS

Az idegen nyelvek oktatásának adatai, beleértve az általános iskolákba nemrég történt bevezetésével kapcsolatos adatokat is, azt bizonyítják, hogy fennáll a veszélye, hogy ez az oktatás egyszerűen az angol nyelv oktatásává/tanulásává válik. Az olasz Közoktatásügyi Minisztérium „Iniziativa di monitoraggio sulla riforma della scuola elementare” (Kezdeményezés az alapoktatás reformjának áttekintéséhez) tanulmányából (p. 6) látható, hogy azoknak az osztályoknak a 73 százaléka, amelyekben elindult a második nyelv oktatása, az angolt választotta.

Annak érdekében, hogy idegen nyelvek oktatásának/tanulásának ilyen leszűkített és veszélyes felfogását elkerülhessük a technikai lehetőségek is keveset segítettek. Ennek a felfogásnak a más nyelvet oktató tanárok foglalkoztatásának nehezen megoldható problémáján kívül, további következményei:

- természetellenesen valósul meg az idegen nyelvek tanulásának (beleértve az adott nép szokásainak, erkölcsének megismerését) az egyes személyek hajlamain alapuló humanista és kulturális megközelítése, amely az éppen választott és nem másik nyelv tanulásának szükségességét motiválja;

- figyelmen kívül maradnak, sőt valójában elutasításra kerülnek, az Európai Közösség soknyelvűséggel kapcsolatos alapelvei, amelyek, azon a módon, ahogy jelenleg megvalósulnak, az egynyelvűséget, az angol nyelvű egynyelvűséget támogatják. Másrészt, több idegen nyelv elsajátítása sem garantálja minden egyes személy nemzetközi kommunikációját mindenkivel, amelyet minden európai állampolgárnak, aki befejezte kötelező iskoláit, jogként kellene biztosítani;

- az egynyelvűség következményeként, még az anyanyelv megszűnésének a veszélye is komolyan felmerül. Egy nyelv gyakorlatilag önmaga megszüntetésének feltételei közé kerül, amikor az azt beszélő nép gyermekeinek iskoláiban az idegen nyelvek oktatását azzal az érveléssel vezetik be, hogy az a nyelv, amelyik igazán értékes az angol nyelv, nem másik nyelv, még az anyanyelv sem. Ilyen körülmények között az angol nyelvnek nincs más lehetősége, mint rátelepedni a nemzeti nyelvre és felemelkedni az első nyelv szintjére. Valóban, a jelen és a jövő nyelveként felemelkedő és a múlt nyelveként háttérbeszoruló nyelvek közül csakis a felemelkedő nyerhet.

Ezek azok az alapvető okok, amelyek miatt napjainkban idegen nyelvként nem nemzeti, hanem autentikusan nemzetközi nyelv bevezetése szükséges.

A NEMZETKÖZI NYELVEK

Az a gondolat, hogy a nemzetközi nyelvi kapcsolatok problémáit, amelyeket a beszélt nyelvek többesrészes száma okoz, alapvetően egy univerzális nyelv létrehozásával lehetne megoldani, nagy erővel a XVII. század Európájában jelenik meg. Azon nyelveknek, amelyekre a XIX. századig gondoltak, szembevetendő jellegzetessége volt, hogy alapvetően az eszmék osztályozásnak terminológiáján alapultak, mert a természetes nyelveket a filozófusok megtévesztőeknek és tökéletlennek tartották.

A XIX. századtól ellenben a *logothésis*, ha a Roland Barthes által bevezetett kifejezést használjuk, az, aki a nyelveket alkotja, és tervezetekben nincs hiány: Pierre Janton¹ nagyjából 500-at számolt meg belőlük.

Anélkül, hogy ezt a nagy számot elérnénk, anélkül, hogy különleges vizsgálatokra lenne szükségünk, több száz ilyen nyelvet sorolhatunk fel. A következő felsorolás rövidebb, mert 1914-ig tart, de már ez is tanúsítja a felfokozott nyelvalkotási lázat 1879, a Volapük felfedezésének éve, és 1914 között. Részletezve, az évszázad első tizennégy éve alatt, még ebben a hiányos listában évente több mint két nyelvet találhatunk:

1858, *Cosmoglossa*; 1868, *Universalglot*; 1879, *Volapük*; 1883, *Weltsprache*; 1887, *Balta*; 1887, *Lingvo Internacia* (eszperantó), *Spokil*; 1888, *Spelin*; 1889, *Anglo-franca*; 1890, *Mundolingue*; 1893, *Dil*; 1896, *Velparl*; 1898, *Dilpok*; 1900, *Lingua komun*; 1902, *Reformlatein*, *Universal Latein*, *Idiom Neutral*; 1903, *Latino sine Flexione*, *Interlingua*; 1094, *Perio*; 1905, *Lingua internacional*; 1096, *Mondlingvo*, *Ulla*; 1097, *Ido*, *Lingwo internaciona*, *Apolema*, *Lingus european*; 1908, *Mez-voio*, *Romanizat*, *Dutalingue*; 1909, *Romanal*, *Italico*; 1910, *Adjuvilo*, *Nuv-esperanto*, *Reform-esperanto*, *Semi-latin*, *Perfect*; 1911, *Latin-esperanto*, *Latin-ido*, *Lingw adelfenzal*, *Simplo*, *Novi Latine*, *Molog*, 1912, *Reform neutral*; 1914, *Europeo*.

De más nyelvek, nemzetiek is, lévén társadalmi jelenségek, amikor erre szükség volt, tervezett és bizonyos mértékig mesterséges átalakuláson estek át: az indonéz, a hivatalos norvég nyelv és Izrael újhéber nyelve, de olyan nyelvek is, mint az irodalmi német, az olasz, a szuahéli, de a francia és az angol is mesterségesen változott az évszázadok folyamán, történelemének adott pillanataiban.

Az első eszperantó nyelvkönyvek: oroszoknak, lengyeleknek, franciáknak, németeknek
Érdekes megfigyelni, hogy a *lingua universalis* eszméje a latin nyelv, mint az európai elit segédnyelve, leáldozásának történelmi pillanatában jelenik meg, és egy másik

történelmi pillanatban a tervezetek nagy számában akkor ölt testet, amikor elkezdődik a latin szerepét átvevő francia hasonló szerepének megszűnése. Mindkét esetben észrevehetjük a nemzetközi kommunikáció problémájának radikális megoldására irányuló törekvést, a második esetben közvetlen kapcsolatot látunk az „eszperantó-jelenség” és a nemzetállamok megjelenése között: a nemzetközi nyelv eszméje Európa nemzeti (nyelvi) megosztottságára adott válaszként jelenik meg.

További megjegyzés: úgy tűnik a létrehozott nyelvek száma az Első Világháború közeledtével együtt növekszik, mintha a tervezetek megpróbálnák eltéríteni a politikai horizonton jelentkező katasztrófát.

Így a Volapük és az eszperantó, amely nyelvek egyedül értek el bizonyos sikereket, az egyenlőségen, a nemzetköziségen és a békén alapuló testvériség üzenete hordozójának tűnnek.

Valószínűleg éppen ezekben az „értékekben” keresendők azok az okok, amelyek különböző országokat – adott történelmi körülmények között – arra ösztönöztek, hogy üldözzék, és ne fogadják el az eszperantó nyelv használóit: a valamikori Szovjetunióban, Németországban, Spanyolországban, Portugáliában, valamint a második világháború alatt, minden a német hadsereg által megszállt területen, és olyan országokban sem, mint Kína, Irán, Irak.

Az első mesterséges nyelvnek, amelyik kilépett a tervezet szakaszából és elérte a használat szintjét, a Volapüknek a fellendülése éppen olyan figyelemre méltó volt, mint amilyen rövid.

Tíz évvel megjelenése után 25 újságot nyomtattak ezen a nyelven, 283 társaság alakult, és 25 nyelven léteztek nyelvkönyvei. Akadémia is alakult, amelyik hamarosan megkezdte a reformok vitáját. A nyelv alkotójának képtelensége a megegyezésre mindezek sikertelenségéhez vezetett és válságot okozott, amelyet 1889-től szétesés követett².

Ezzel a vereséggel az eszperantó előnybe került, megnőtt az esélye a körülmények által szükségessé vált szerep teljesítésére és a megüresedett hely elfoglalására.

1. A NEMZETKÖZI NYELV, az eszperantó

1887-ben Zamenhof, aki 1859-ben született, megjelenteti első könyvecskéjét arról, amit *Lingvo Internacia*-nak nevez: *Dr. Esperanto* az a név, amelyet álnévként használ. Két év múlva megjelenik az első újság, a *La Esperantisto*; 1894-ben Zamenhof szótárt ad ki, majd szöveggyűjteményt és végül, 1905-ben, megjelenik a *Fundamento de Esperanto*, amely a nyelv nyelvtanát tizenhat szabályban foglalja össze.

Később nemzetközi kongresszusok kezdődnek: 1905, Boulogne-sur-Mer; 1906, Genf; 1907, Cambridge; 1908, Drezda; 1909, Barcelona; 1910, Washington; 1911, Antwerpen stb. Az első kongresszuson 668 személy vett részt, az 1914-es párizsira (amely a háború miatt elmaradt) 3739-en jelentkeztek. Az eszperantisták száma egyenletesen nő, bár nehéz pontosan számba venni ennek a diaszpórának az elterjedtségét. A Nemzetközi Eszperantó Szövetség tagjainak száma jelenleg 40 000, de egyesek még 15 millióra is becsülik a nyelvet beszélők számát. Bárhogy is van, az világos, hogy az egyetlen élő univerzális nyelv az eszperantó³.

A nemzetközi nyelv főleg az indoeurópai nyelvekben megtalálható alapokon nyugszik. Az eszperantó könnyebben tanulható, mint más nyelvek, a kiejtés az írásnak megfelelő, a kiejtési szabályok rögzítettek, a nyelvtan 16 szabályon alapul; mintegy negyven elő- és utótag hozzáadásával bárminek a kifejezésére elegendő szó rakható össze. Ilyen rendszer nem indoeurópai nyelvénél található. Szerkezetileg az eszperantó nem indoeurópai nyelv, bár a szótövek indoeurópai nyelvekből származnak. A nemzeti nyelvekhez hasonlóan fejlődött és fejlődik.

Az eszperantisták és az eszperantóul beszélők társaságai nem csak minden az Európai Közösséghez tartozó, és nem csak minden európai országban léteznek és tevékenykednek, hanem a többi földrészen is. Legkülönbözőbb területeken léteznek szakmai eszperantó-szervezetek, amelyek, különösen kongresszusokon, rendszeresen összejönnek; minden évben minden európai országban, és nemzetközileg is, különböző szintű (eszperantista társaságok, iskolák, egyetemek által szervezett) eszperantó tanfolyamok működnek; a különböző országokban állandó eszperantó központok léteznek, Európában Franciaországban, Olaszországban, Svájcban, Lengyelországban, Bulgáriában stb.; Bécsben a valamikori Birodalmi Palotában Eszperantó Múzeum működik. A nemzetközi közösségbe szerveződés érdekes megvalósulásának eszköze a PasportaServo, könyvecske, amely olyan eszperantisták nevét és címét tartalmazza országok tucatjaiból, akik készek más eszperantisták ingyenes vendéglátására. Radio Austria, Havano, Radio Bandeirantes (Brazília), Litván Rádió, Peking, Lengyel Rádió, olasz Radio (RAI), Tallin, Radio Vatikana rádióállomások eszperantó adással rendelkeznek (majdnem mind rövidhullámon).

Több ezer közvetlen eszperantó nyelven írt lírai alkotás vagy költemény jelent meg. A megjelenő több mint száz folyóirat és újság közül, néhányan irodalmi jellegűek és rendszeresen jelentetnek meg új szépirodalmi és lírai szövegeket. Az évek során jelentős mennyiségű közvetlen eszperantóul írt regény jelent meg; és a legkülönbözőbb tudományokkal kapcsolatos művek kerültek kiadásra ezen a nyelven: politikáról, társadalmi problémákról, filozófia stb.

Az eszperantisták néhány éve részt vesznek a rotterdami Költészeti Fesztiválon és 1993-ban a Pen Club International elismerte az Esperanto PEN Klubot, ezzel az eszperantó irodalmi nyelvként hivatalosan is belépett a történelembe.

Kísérletek alapján megállapították, hogy könnyebb egyértelműen kifejezni magunkat eszperantóul, mint más nyelveken. Fordítási kísérletek igazolták, hogy az eszperantó, mint közvetítő nyelv, más ebben a szerepben használt nyelvekkel összehasonlítva, azoknál jobb eredményeket ér el. Ezért érhető, hogy az utrechti Rendszerfejlesztő Hivatal (BSO, Hollandia) annakidején az Európai Közösség és a Holland Kulturális Minisztérium által anyagilag támogatva, az eszperantót választotta az automatikus fordítások közvetítő nyelvének.

Ez a nyelv különösen megfelelőnek mutatkozik a nyelv-orientációs oktatásban: ezen a területen a legmélyebb megfigyeléseket és kísérleteket a Padeborni Egyetem (Németország) Pedagógiai Kibernetika Intézete végezte, H. Frank professzor vezetésével. Az eszperantó ismerete – főleg fiatalon – megkönnyíti más nyelvek tanulását. A logikus gondolkodást is segíti. Az eszperantó egy éves tanulása során olyan „passzív tudásra” lehet szert tenni, amely elérhetővé tesz minden ezen a nyelven írt szöveget, akár irodalmi, akár tudományos szövegről legyen is szó.

1.1 Hivatalos elismerések

A nemzetközi nyelv első hivatalos elismerését a Nemzetek Szövetségétől (NSz) kapta.

A NSz, az első világháború után az 1920-as években, a második világháború után megalakuló Egyesült Nemzetek Szövetségének (ENSZ) elődje, már a kezdetektől érdeklődést mutatott az eszperantó, mint a már létező nyelvprobléma megoldása iránt.

1920-ban az első közgyűlésen előterjesztett határozatjavaslat szövege a következő:

„A Nemzetek Szövetsége, megállapítva a nyelvi nehézségeket, amelyek akadályozzák a népek közötti közvetlen kapcsolatokat, és ezen akadályok eltávolításának sürgető szükségességét a népek közötti hatékony megértés elősegítésére; érdeklődéssel kíséri az

eszperantó nemzetközi nyelv hivatalos tanításának próbálkozásait a Nemzetek Szövetsége tagállamai némelyikének köziskolaiban; reméli, hogy ez az oktatás általánossá válik az egész világon, hogy minden ország gyermekei mostantól legalább két nyelvet tudjanak, a saját anyanyelvüket és a nemzetközi kommunikáció könnyű eszközét; kéri az általános titkárságot, készítsen elő a következő közgyűlésre részletes beszámolót az ezen a területen elért eredményekről.”

A francia küldött erős ellenállására, aki azt a francia nyelvet védte, amely „már az egész világ gondolkodásában univerzális”, a határozati javaslat további tárgyalásra egy külön bizottsághoz került...

A második közgyűlésen (1921 szeptember) ellenszavazat nélkül új határozatot fogadtak el, amelyben a következő ajánlás található:

„A bizottság úgy véli, hogy ez a kérdés, amely iránt egyre több állam érdeklődik, figyelmes tanulmányozást érdemel, mielőtt a közgyűlés előtt megvitatásra kerülne. Az előző évben már vissza lett küldve az egyik bizottságnak, amely arról rövid jelentésben számolt be javasolva, hogy a főtitkárság folytasson vizsgálatot a már elvégzett kísérletekkel és a tényeknek ezen a területén elért eredményekkel kapcsolatban. A bizottság javasolja, hogy a kérdés legyen felvéve a következő közgyűlés napirendjére, és időközben a főtitkárság, a határozati javaslatban mutatott értelmezés szerint, készítsen elő teljes dokumentált jelentést.”

1922 áprilisában a Nemzetek Szövetsége palotájában került sor az eszperantó iskolai oktatásáról szóló nemzetközi konferenciára, amelyet J.J.Rousseau Intézet (Pedagógiai Tudományok Egyetemi Iskolája, Genf) hívott össze és üdvözlő beszédével Eric Drummond a Szövetség általános titkára nyitott meg megjegyezve, hogy az „értékes segítség a vizsgálathoz”. A konferencián 28 ország eszperantót tanító tanárai és 16 kormány hivatalos képviselői vettek részt.

A konferencia a következő, a világ összes oktatóihoz címzett felhívást adta ki (SZERDAHELYI István, Metodologio de Esperanto, p. 313).

Felhívás a világ oktatóihoz

Genf, 1929. április 20.

Mi, 28 ország nevelői és 16 kormány hivatalos képviselői, a Nemzetek Szövetsége Titkárságán, Genfben összegyűlve, testvéri üdvözlésünket küldjük az emberek tudatának megvilágítása feladatán munkálkodó társainknak.

Meggyőződéssel kijelentjük, hogy annak a sajnálatos állapotnak az alapja, amelyben a civilizált világ jelenleg található, az a meg nem értés és bizalmatlanság, amely a népeket elválasztja egymástól.

Meggyőződéssel kijelentjük, hogy ezen rossz elleni egyedüli biztos gyógyszer az emberségre nevelés és a nemzetközi közeledés elvének megvalósítása, amiért a Nemzetek Szövetsége is létezik.

Úgy tekintünk a nemzetközi közvetítő nyelvre, az eszperantóra, mint az egyik legértékesebb hozzájárulásra a világújraépítése kérdésének megoldásához, és meggyőződéssel kijelentjük, hogy annak, a nemzeti kultúrnyelvek mellett, minden civilizált ország nevelési programjában helyet kell kapnia.

Meg kívánjuk ismertetni Önökkel az eszperantó nyelvnek különböző iskolák sokaságában végzett oktatása során szerzett tapasztalataink eredményeit.

Megállapítottuk, hogy eszperantó nemzetközi nyelvként a gyakorlati használat során teljesen elegendő, minden szóbeli vagy írásbeli célra, amelyhez nyelvre van szükség; ezen felül olyan figyelemreméltó tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek értékes nevelőeszköz voltát bizonyítják.

Értékes, mint megfelelő segítség az anyanyelv helyes használatához. Ez megmutatkozik az anyanyelvi hangsúlyozás és kiejtés javulásában, a szavak helyesebb megválasztásában, a szavak értelmének pontosabb tudásában és a nyelvtan elveinek világosabb megértésében.

Az eszperantó könnyebbé teszi a modern és a klasszikus nyelvek elsajátítását, a tanítók feladatának megkönnyítésével, idejük felszabadításával, a nyelvtani formák világosabbá tételével, a nemzetközi szókincs elsajátításával, és a tanulók tudatának a többnyelvű kifejezéshez való szoktatásával.

Véleményünk szerint az eszperantót az anyanyelv utáni első nyelvként kell a gyerekeknek tanítani, és be kell vezetni már az első szintű tanítási programba. Ezzel annak a tanulónak is, akinek korán kell elhagynia az oktatást, a második nyelv elegendő, gyakorlatilag használható tudását biztosítanánk. Megmutatkozna, hogy azok, akik a második oktatási szintet elérik, rendelkeznek-e a további nyelvi tanulmányokhoz szükséges képességekkel, és gondolkodásukat már erre felkészítve vállalhatnák azt. Ennek következtében időt lehetne megtakarítani, és jobb eredményeket lehetne elérni a nyelvek elsajátításában. Azok a tanulók, akik gyenge nyelvtanulási képességekkel rendelkeznek, más tárgyak tanulmányozása felé fordulhatnak.

Megállapítottuk, hogy az eszperantó tudása tanulóinkat a földrajz, a világtörténelem, sőt az erkölcsi nevelés szeretetére és realisabb ismeretére ösztönözte; nagyobb és megértőbb érdeklődésre idegen népek, azok kultúrája, irodalma, művészete iránt. Az eszperantó a tanulókat a világ békéjére neveli és elmélyíti bennük a Nemzetek Szövetségének eszméit. Ez elsősorban különböző országok gyerekei között levelek, képes levelezőlapok váltásában és rajzok küldésében, nemzetközi eszperantó nyelvű újságok olvasásában és idegen irodalmak tanulmányozásában valósul meg. A tanulók már néhány havi tanulás után képesek levelezni. Ennek a sok országot érintő levelezésnek az erkölcsi haszna igen nagy.

Heti kétszeri egy órás tanítással a tanulók egy év alatt a nyelv olyan gyakorlati tudására tehetnek szert, amelyet más nyelv esetében 3 év alatt is teljeséggel lehetetlen elérni.

Alávetjük ezen felhívásunkat az Önök komoly megmértetésének, és szívből javasoljuk Önöknek az eszperantó tanításának felgyorsítását országukban, nem csak a kereskedelmi, tudományos és egyéb területek nemzetközi tevékenységének segítése céljából, hanem azért az erkölcsi értékért is, amelyet a világ népeinek azon baráti viszonyának serkentőjeként játszik, amely a Nemzetek Szövetségének tényleges célja.

A Szövetség harmadik közgyűlésére, 1922 szeptemberében, a vizsgálati jelentés teljesen kész volt: „Az eszperantó, mint nemzetközi közvetítő nyelv”. A jelentés következtetéseit a következőkben összegezzük:

„A Népek Szövetsége második közgyűlésének határozata alapján a főtitkár úr által megvalósított vizsgálatból következik, hogy

- *A diplomácia nyelvének kérdését nem érintve, a közvetlen nemzetközi kapcsolatokban a közvetítő nyelv szükségessége mindenütt erősen érezhetőnek tűnik.*
- *A kérdést tanulmányozó legkitűnőbb tudományos és kereskedelmi szervezetek többsége, kedvezően viszonyul egy semleges, egyszerűsített nyelvhez, amely semmilyen módon ne veszélyeztesse a nemzeti irodalmi nyelvek évszázados elismertségét; ezek a szervezetek általában az eszperantót ajánlják.*
- *A javasolt megállapodásos nyelvek közül, az eszperantó tényleg az egyik legalkalmasabbnak tűnik, valószínűleg a legegyszerűbb, de mindenképpen a legelterjedtebb.*

- *Az eszperantó megfelel a nemzetközi közvetítő nyelv szerepére, széleskörű írott és beszélt használata felruházta egy élő és hajlékony nyelv tulajdonságaival, már felnőtt és még képes tovább gazdagodni.*
- *Az eszperantó oktatása kötelező vagy szabadon választott tárgyként elemi és második szintű iskolákban törvénycikkelyek, minisztériumi utasítások, vagy önkormányzati határozatok alapján 17 államban folyik.*
- *Kísérletek mutatják, hogy az eszperantó nagyon könnyen tanulható, mert az európai vagy az amerikai gyerekek egy évig heti két órában tanulják, és Távol-Kelet gyermekei két évig ugyanannyi heti óraszámában, ugyanakkor más európai nyelv megtanulásához számukra hat tanév szükséges heti négy-öt óra tanítással. Felnőttek számára a szükséges idő gyakran rövidebb: 25-40 lecke általában elég.*
- *Az eszperantó nem terhelné tovább az iskola tantervét és nem ellenfele a nemzeti kultúrnyelveknek, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy ellenkezőleg, segíti tanulmányozásukat, és időt takarít meg, mint logikus bevezetése a latin, a görög és a modern nyelveknek.*
- *Az eszperantót oktató iskolai vezetőségek azt szeretnék, hogy az eszperantó stabilitását államközi elismerés garantálja, az Eszperantó Akadémiának lehetővé téve a nyelv normális fejlődésének ellenőrzését, egységének állandó megőrzése mellett.*
- *Az eszperantó elterjedését több kormány is úgy tekinti, mint a civilizáció jelentős fejlődését, de az eszperantó kötelező iskolai tanítása elsősorban államközi egyetértéstől függ, amely garantálja, hogy elegendően sok állam kész hasonlóan cselekedni.*
- *Ausztria, Bolívia, Brazília, Kína, Dánia, Egyiptom, Magyarország, Japán, Norvégia, és Új-Zéland már tudatta az Egyetemes Távközlési Közösség nemzetközi irodájával, hogy készek a nemzeti nyelvek mellett az eszperantó engedélyezésére a nemzetközi üzenetekben.*
- *Az eszperantó használata, úgy tűnik, a nemzetközi szolidaritás szellemét terjeszti, amely teljesen megfelel a Nemzetek Szövetsége céljainak.”*

„Az eszperantó, mint nemzetközi közvetítő nyelv” című jelentést a közgyűlésen szétosztották, és alávetették a közgyűlés ötödik bizottsága (társadalmi és emberiséggel kapcsolatos ügyek) vizsgálatának. Ott igen élénk vita alakult ki. A francia képviselő, Reynald szenátor, személyesen szimpatikusnak találta a jelentést, de kormánya utasításainak megfelelően teljesen ellenezte azt. A közoktatási miniszter, Léon Bérard, éppen akkor tiltotta be minden francia iskolában az eszperantó tanítását és propagandáját, mint a nemzetköziség veszélyes fegyverét, és mint a francia nyelv világban betöltött szerepének ellenfelét. A francia küldött azt javasolta, hogy az azonnali döntés elkerülésére a teljes ügyet küldjék vissza a szellemi együttműködés bizottságának... A nagyhatalmaktól való félelemben 18-an 8 ellenében a francia halogató javaslat mellett szavaztak, mely szerint az iskolákról szóló pontot visszaküldik a szellemi együttműködés bizottságának... De, hogy ne sértsék meg az ázsiai és a kis európai országokat, akik láthatólag szimpatizáltak a jelentéssel, egyhangúlag a jelentés tényekről szóló részének hivatalossá tételére szavaztak...

Lord Cecil támogatta a jelentés hivatalossá tételét, amelyet úgy tekintett, „hogy az az eszperantó nagy sikere” és azt tanácsolta az eszperantistáknak, hogy bátran folytassák tovább munkájukat... „A szellemi bizottságnak emlékeznie kell arra, hogy világnyelv nemcsak a szellem emberei számára szükséges, hanem mindenekelőtt a népnek magának.”

„Amikor a Szövetség negyedik közgyűlése 1923 szeptemberében összeült a francia kormány külön utasította Jacques Bardoux képviselőt, hogy a szellemi bizottság határozatát használja fel az eszperantó kérdésének végleges eltávolítására. Így hát az ötödik bizottságban azt úgy terjesztette elő, mint a Szövetség határozatát, amely az idegen nyelvek tanulását javasolja, egy mesterséges nyelvvel szemben. De más nemzetiségű küldöttek ellenkeztek. Többen világossá tették, hogy azért nem tartottak ki az eszperantó ügye mellett, mert nem szerették volna a francia kormány nemtetszését kivívni, de egyáltalán nem tudnak elfogadni olyan határozatot, amely bármiképpen az eszperantó ellen látszana irányulni, mert ez a mozgalom sok barátal rendelkezik országukban is. Még a brit képviselők is figyelmeztették, hogy a határozat ellen harcolnának.

Ekkor Bardoux úr visszavonta a határozatot és így a szellemi bizottság véleménye sem megerősítésre, sem elfogadásra nem került a Nemzetek Szövetsége által. A Szövetség megmaradt az 1922-es jelentés mellett, amely az eszperantó értékeit és élő szerepét tényekkel támasztotta alá.”⁴

A Nemzetek Szövetsége eszperantó-dossziójának fenti rövid áttekintéséből következik, hogy a nyelvprobléma tudatos felismerése már 70 évvel ezelőtt megtörtént, hogy a szakemberek már akkor tapasztalták az eszperantó pedagógiai értékét; hogy nem elegendő a sikerhez az igazság, mert még szakmai következtetésekkel szemben is jelentős szerepet játszanak politikai, gazdasági, nemzeti és hegemónikus törekvések.

Mégis, egy nemzet és nyelvének hegemoniája nem örök, mert politikai és gazdasági hatalomhoz kötődik. A francia nyelv nagyrészt elvesztette nemzetközi elismertségét és hatását az angollal szemben, amely most a francia és az örökké vesztes „kis nemzetek és nyelvek” ellenében védi saját hegemónikus és politikai pozícióját.

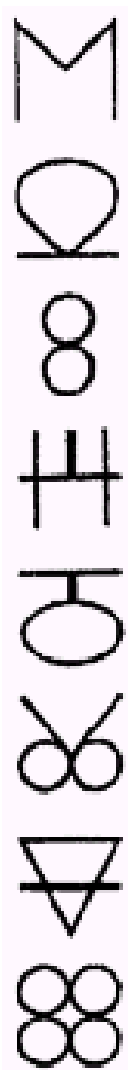
A Nemzetek Szövetségének utóda az Egyesült Nemzetek Szervezete és különösen az Unesco. 1954-ben Montevideóban az Unesco közgyűlése támogatta azt a határozatot, amely hangsúlyozta az eszperantó jelentőségét a népek közeledésében. Ezen határozat szerint, az eszperantó segítségével elért eredmények teljesen megfelelnek az Unesco céljainak, eszméinek. Később 1985-ben, az Unesco közgyűlése Szófiában, ismételten megerősítette az eszperantó jelentőségét és hangsúlyozta azt a jelentős fejlődést, amit a népek és a különböző országok kulturái kölcsönös megismerése terén elért. A határozatban kéri az eszperantó terjedésének nyomon követését és felkéri a tagállamokat a nyelvi problémákkal és az eszperantó iskolai, és felsőszintű kulturális intézményekbe való bevezetésével kapcsolatos tanulmányok támogatására.

1.2 A nemzetközi nyelv, mint nyelv-orientációs oktatás

Igen érdekes – különösen figyelembe véve, hogy az európai nyelvek száma ahelyett, hogy csökkenne, növekszik (például a litván, a lett, az észt is szerephez jutnak) – a nemzetközi nyelv nyelvidaktikai jellege: „nyelvmodellként” működve, mint a „nyelvi mértékegység”, ha bármely idegen nyelv előtt tanulják, megkönnyíti annak elsajátítását, lerövidítve azt.

Az az elgondolás, hogy némi időráfordítással később sokkal többet lehet visszanyerni, elsősorban a tudományok didaktikájában használatos: a tantárgy teljes bonyolultságában való oktatása előtt először egy pedagógiailag megfelelő modell kerül bemutatásra.

A biológia órán például célszerűen konstruált emberi csontvázat használnak modellként, amely teljesen szabályos, a valódi csontváz minden deformációjától, sérülésétől mentes, a valódival szemben szétszedhető, ezzel téve lehetővé minden összetevőjének külön-külön történő megfigyelését.

A nemzetközi nyelv nyelvdidaktikai, propedeutikus tulajdonsága hatásának egyértelműbb megvilágítására a következő példát használhatjuk:

- figyeljük meg a szomszédos képet: jelek sorozatából áll;
- az összes jel és azok sorrendjének teljes megjegyzésére egy gyerekeknek legalább két percre van szüksége, de különleges *előkészítő tanítás*, amely nem tart tovább 5-6 másodpercnél, annyira megkönnyítheti a tanulást, hogy bárki nagyjából 10 másodperc alatt meg tudja tanulni a jeleket és azok helyes sorrendjét;
- a különleges propedeutikus tanítás a következő információból áll: *minden jel szimmetrikus: elegendő megfigyelni a jobb oldalát, azaz letakarni az oszlop bal oldalát egy papírdarabbal;*

Így nagyjából **10 másodperc** alatt legalább **100 másodpercet** nyertünk a tanulásban.

A németországi Padeborni Egyetem Pedagógiai Kibernetika Intézeténél az idegen nyelvek oktatására hasonló módszert tanulmányoztak és igazoltak kísérletileg.

Az Intézet propedeutikus oktatása felkészíti a tanulókat a nyelvek lényeges tulajdonságainak felismerésére; mint modellt az eszperantó nemzetközi nyelvet használja, azaz egy egyszerű és világos felépítésű, teljesen szabályos nyelvet, amely aglutin volta miatt összerakható morfológiai elemekre bontható. Ez a modell könnyen elsajátítható és kiszélesíti a más nyelvek tanulásának képességét.

Mielőtt, hogy Helmar Frank professzor Németországban elvégezte kísérleteit, Magyarországon, a Budapesti Tudományegyetemen, Szerdahelyi István hasonló kísérleteket végzett. Magyar anyanyelvű tanulók csoportját, amely két évig tanult eszperantóul az alapfokú iskola 3-dik és 4-dik osztályában, az orosz, az angol, és a francia nyelv tanulásának megkezdésére csoportokba osztották.

Az eredmények szerint az eszperantó előzetes tanulásának hatása az orosz nyelv elsajátítására 25% hatással volt; a tanulás nehézségének csökkenése a német nyelv esetében 30%, az angoléban 40% és a franciáéban 50% volt. Másszóval az előkészítő oktatásban részt vett gyerekek jelentősen jobb eredményeket értek el, mint azok az azonos korúak, akik nem részesültek az idegen nyelvek ilyen bevezetésében.

Az előkészítő oktatásnak ugyanezt a rendszerét alkalmazták Németországban is, több tanuló bevonásával, de csak az angol nyelv tanulásának megkönnyítésére. Eredményül azt kapták, hogy a kétéves, a nemzetközi nyelvet használó, nyelvorientációs oktatás után a nyereség 30% volt.

A többször megismételt padeborni kísérletek még ezen az eredményen is túl léptek:

A tanulókat két versenyző csoportba osztották. Az egyik az angol nyelv tanulását az elemi iskola 3-dik osztályában kezdte (A), a másik ezzel szemben az eszperantóval való előkészítés után az angol nyelv tanulását csak az 5-dik tanévben kezdte (B). Az eszperantó-program összesen 160 órát vett igénybe, ami hatalmas idővesztésnek tűnhet, de a 7-dik tanév végi eredmények alapján a B-csoport azonos szintet ért el, mint az A-csoport, és a 8-dik évben felülmúlta azt. Másszóval az előkészítő oktatás élvezői több időt nyertek, mint amennyit vesztek a felkészüléssel.

A pedagógiai kibernetika szakembereinek és az idegen nyelvek oktatóinak azt tanácsoljuk, hogy

- A nyelvtanulás már az elemi iskolában kezdődjön el, 8 éves korban két éves eszperantó oktatással kezdve.
- Az idegen nyelv oktatásának megkezdése után az eszperantót valamelyik tantárgy, például földrajz keretében, és mint iskolák közötti kapcsolattartási eszköz (levelezés) hasznosítsák.
- Igyekezzenek összehangolni a szükséges lépéseket az Európai Közösség minden országában, az állampolgárok közötti nyelvi kommunikáció megkönnyítésére.

1.2.1 Néhány pedagógiai kísérlet

Érdekes észrevenni, hogy az idők folyamán mennyi pedagógiai kísérlet történt és mennyire különböző helyeken. A legfontosabbak a következők:

Középfokú leányiskola, Bishop Auckland, (GB)

Időszak: 1918-1921

Cél: annak vizsgálata, hogy vajon az eszperantó előzetes tanulása megkönnyíti-e a francia és az angol nyelv későbbi tanulását.

Következtetések:

- az eszperantó logikus, egyszerű nyelvtana különösen a kevésbé tehetséges gyereket számára átjárót biztosít, amely a francia és angol nyelv bonyolult nyelvtanára való áttérést megkönnyíti.
- láthatóvá teszi a nyelvtani kifejezések jelentését
- világosan jelzi nyelvtani végződések jelentését
- hozzászoktatja a gyerekeket a szavak, a szóalkotás és szóképzés rokonságának gondolatához
- az eszperantó bevezeti a tanulókat a nemzetközi szókincsbe.

Beszámoló: dr. Alexandra FISCHER: Modern languages by way of Esperanto.

Bishop, Auckland)-ben (GB) az 1918-21 években folytatott kísérletekről, IPR, 1931

Elsőfokú püspöki iskola, Auckland (Új-Zéland)

Időszak: 1922-1924

Cél: az eszperantó és a francia nyelv tanulási nehézségének összehasonlítása

Beszámoló: Enciklopedio de Esperanto, 1. kötet, p. 436, cikk az eszperantó pedagógiai értékéről

Wellesley College, pszichológia kar (Ohio, USA)

Időszak: 1924

Cél: annak vizsgálata, hogy a „szintetikus” nyelvek tanulása könnyebb és gyorsabb-e, mint a nemzeti nyelveké. A dán nyelv és az eszperantó összehasonlítása.

Következtetések: az eszperantót tanulók jobb eredményeket értek el, mint a dán nyelvet tanulók, többek között az eszperantó belső felépítése, és az az érdeklődés és lelkesedés miatt, amit az eszperantó a tanulók tudatában keltett.

Beszámoló: Christian RUCKMICK: The Wellealey College Danish-Esperanto experiment.

Columbia University, New York (USA)

Időszak 1925-1931

Cél: annak vizsgálata, hogy egy tervezett nyelv könnyebben tanulható-e, mint egy nemzeti, és milyen mértékben. Megjegyzés: A kísérletet az IALA (International Axiliary

Language Association) megbízásából dr. Edward Thordike, a Columbia Egyetem Neveléskutatói Intézete pszichológiai részlegének vezetője szervezte.

Következtetések:

- egy közepes tanuló számára az írott és beszélt eszperantó 20 óra tanulás után jobban érthető, mint 100 óra tanulás után a francia, a német, vagy a spanyol;
- a német nyelv 5 órai tanulásának a hatása majdnem semmi; 5 óra eszperantó-tanulás elegendő az egész eszperantó nyelvtan áttekintéséhez;
- általában, egy szintetikus nyelv tíz-száz órai tanulásával elért eredmények valószínűleg ötször-tizenötször jobbak, mint egy nemzeti nyelv tanulásának eredményei, a nemzeti nyelv nehézségétől függően (Eaton beszámolója, p. 6-7)
- angol anyanyelvűek esetében a latin, a német, és a francia nyelv tanulásának eredményei jobbak, ha előzőleg, propedeutikus bevezetésként, a tanulók tervezett nyelvet tanultak (a fenti beszámoló, p.27-30).

Beszámoló: Helen S. EATON: Language Learning Summary...

Public Highschool, New York (USA)

Időszak: 1934-1935

Cél: féléves eszperantó nyelvtanulás hatásának vizsgálata a francia nyelv későbbi tanulására, valamint az angol anyanyelvre.

Beszámoló: Helen S. EATON: An Experiment in Language Learning

Privincial Grammar School, Sheffield (GB)

Időszak: 1947-1951

Cél: annak ellenőrzése, hogy az eszperantó tényleg megfelelő bevetés-e a francia nyelv tanulásához.

Következtetések: Összegezve, arra lehet következtetni, hogy kevésbé intelligens tanulók esetében azok, akik egy évet az eszperantónak szenteltek, sikeresebbek voltak a francia nyelvben a negyedik év végén, anélkül, hogy a három éves francia tanulásra több időt fordítottak volna. Az intelligensebb tanulók azonban sikeresebbek voltak, ha rögtön a franciával kezdtek. Azok, akik eszperantóval kezdtek nagyobb „passzív”, akik franciával azok nagyobb „aktív használatra” tettek szert.

Beszámoló:

J.H. HALLORAN (Sheffield Egyetem nevelési docense): A four year experiment in Esperanto as an introduction to French.

F-ino V.C.NIXON: Lastatempaj eksperimentoj pri Esperanto en lernejoj.

Egerton Park School, Denton (Manchester, GB)

Időszak: 1948-tól

Cél: annak vizsgálata, hogy kevésbé intelligens tanulók esetén az eszperantó előzetes tanulása megkönnyíti-e a francia nyelv tanulását.

Következtetések: A gyerekek 6 hónap alatt annyi eszperantót képesek megtanulni, mint amennyi franciát 3-4 év alatt... Ha minden gyerek a 4-5 éves francia nyelvtanulás első 6-12 hónapjában eszperantót tanulna, ezzel sokat nyernének és semmit sem vesztenének.

Beszámoló: Normann WILLIAMS (iskolavezető): *Report on teaching Esperanto from 1948 to 1965.*

Mezgrada lernejo en Somero (Finnország)

Időszak: 1958-1963

Cél: az eszperantó tanulás fejlődésének és annak vizsgálata, hogy az segíti vagy gátolja a német nyelv tanulását.

Megjegyzés: a kísérlet az Oktatási Minisztérium felügyelete mellett folyt

Következtetések:

- az elért eszperantó nyelvtudás egyértelműen olyan volt, amelyet semmilyen más idegen nyelvvel nem lehetett volna elérni.
- a német nyelv használatában elért képességek cáfolhatatlan fölénye volt megállapítható az eszperantót tanulóknál.
- az eszperantó tanulásában elért gyors eredmények bátorságot és önbizalmat adtak
- az önkifejezés új formái elfogadásának képessége már tudat alatt segíti az új idegen nyelv elsajátítását.

Beszámoló:

J.VILKKI, V.SETÄLÄ: *La eksperimenta instruado de Esperanto en la geknaba mezgrada lernejo de Somero (Suomio)*

V.SETÄLÄ: *Vizito al eksperimenta lernejo en Somero, Finnlando.*

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest (H)

Időszak: 1962-1963

Cél: egy középiskola három osztályában összehasonlítani az eszperantó tanulás eredményét az orosz, az angol és a német tanulás eredményeivel.

Következtetések:

Magyar gyerekek esetében a tanítási cél figyelembe vételével meghatározott eredmény-együtthatók a következőképpen alakultak: orosz – 30%, német – 40%, angol – 60%, eszperantó – 130%. „Ezek az adatok tökéletesen bizonyítják Bárczi professzor első megállapításait: az iskolai oktatás körülményei között az eszperantó az egyetlen idegen nyelv, amelynek oktatási célkitűzései megvalósíthatóak.” (Szerdahelyi, 1970, Lobin p. 39. idézetében)

Beszámoló: SZERDAHELYI István (egyetemi docens): *La didaktika loko de la Internacia Lingvo en la sistemo de lernejoj studobjektoj*; Günter LOBIN: *Die Internacia Lingvo als Bildungskibernetisches Sprachmodell*, p.59

Nemzetközi pedagógiai didaktikai kísérlet, I. régió

Időszak: 1971-1974

Szervező: Eszperantista Tanárok Nemzetközi Szövetsége (ILEI). Együttműködött: Bulgáriából 2 osztály, Magyarországról 9, Olaszországból 5, Jugoszláviából 6.

Cél:

- annak bizonyítása, hogy normális tanítási körülmények között, az eszperantó más nyelveknél könnyebben tanulható;
- annak vizsgálata, hogy az eszperantó tanulása az általános nyelvészeti tudás olyan gazdagodásával jár-e, amelynek segítségével az anyanyelv is jobban érthetővé válik
- annak vizsgálata, hogy az eszperantó, mint nemzetközi és semleges nyelv rendelkezik-e jól használható pedagógiai tulajdonságokkal és ennek következtében megkönnyíti-e más nyelvek tanulását
- annak bizonyítása, hogy az eszperantó már tanulása alatt is többféleképpen használható, mint más idegen nyelvek

Beszámoló:

- KOVÁCS Márta: *Internacia pedagogia-didaktika eksperimento kvinlanda.*
- Ingusz Johano: *Instruspertoj en esperantofakaj klasoj (en Hungario).*

Nemzetközi pedagógiai didaktikai kísérlet, II. régió

Időszak: 1975-1977

Szervező: Eszperantista Tanárok Nemzetközi Szövetsége (ILEI). Résztvevők: 16 tanuló Belgiumból, 45 Franciaországból, 90 Görögországból, 77 NSZK-ból és 74 Hollandiából. Közös hétvége 1977-ben St. Gerardban (B): matematika, földrajz („Európa és mi”), rajz, sport, zene és eszperantó oktatása eszperantó nyelven.

Cél:

- a jobb tanulási hatékonyság és gazdaságosság bemutatása, más idegen nyelvek a tanulásához képest;
- az eszperantó nyelv tanulása hatásának tanulmányozása az anyanyelv jobb tanulására;
- az olvasási készség és a helyesírás fejlődése felgyorsításának vizsgálata gyerekeknél, különösen az ilyen tanulási problémával küszködőknél;
- a nyelvi megértés olyan irányú formálása, hogy a gyerekek más idegen nyelveket könnyebben legyenek képesek tanulni;
- hozzájárulni a gyerekek európai neveléséhez és a humán internacionalizmushoz

Következtetések:

- a belga, nem eszperantista főfelügyelő véleménye: „Az eszperantó, mint alap alkalmas nyelv azok számára, akik más idegen nyelvet kívánnak tanulni.”
- előrehaladás volt megállapítható a pozitív értelmezés szerinti teljes nemzetköziség felé mutató fejlődésében. Továbbá, nyilvánvalóvá vált, hogy az eszperantó alkalmas eszköze a közös megértésnek és a tantárgyak kiváló közvetítője.

Beszámoló: Helmut SONNABEND: *Esperanto: lerneja eksperimento*.

Nyelvorientációs oktatás: Padeborni modell

Időszak: a 70-es évek második fele és a 80-as évek kezdete

Ez az oktatási forma tárgya volt a padeborni (NSZK) Pedagógiai Kibernetika Intézete egyik csoportja mélyreható tanulmányának, amelyet a kibernetikus körökben jól ismert, dr. H. Frank által vezetett.

Jellemzői: a tanulók felkészítése az idegen nyelvek tanulására, 8-10 éves gyereket céloz meg, a nyelvek összevetésén alapul, az eszperantót e célból referenciaként használva.

Mivel teljes egészében a gyerekek igényeihez igazított, pedagógiailag nagyon hatékonynak mutatkozik.

A tudományosan mért eredmények alátámasztják, hogy ez a nyelv-orientációs oktatás:

- jelentősen növeli a gyerekek érdeklődését az európai nyelvek és kultúrák sokfélesége iránt;
- kisebb időbefektetést igényel, mint az az idő, amit később más idegen nyelvek oktatása során megtakaríthatunk
- még az anyanyelv, a földrajz és a matematika oktatását is segíti;
- nagyon korán lehetővé teszi a más nemzetekkel való, a gyerekek igényeihez igazított kapcsolattartást anélkül, hogy látókörüket egy privilegizált nyelv országára korlátozná. Ily módon megnyitja az utat egy jobb, nyelvi diszkriminációtól mentes, népek közötti megértés számára.

Forrás: A minden év novemberében Padebornban tartott „Laborkonferencoj Interlingvistiko en Scienco kaj Klerigo” találkozóinak jegyzőkönyvei, amelyeket a padeborni Kibernetikai Pedagógia Intézetében lehet beszerezni. Valamint Frank, Lobin, Geisler, Meder művei (ld. Irodalomjegyzék).

Kísérlet egy olasz elemi iskolában

Olaszországban, ahol Segni művelődési miniszter 1952-ben az eszperantó számára kedvező körlevelet adott ki, a nemzetközi nyelv használatával kapcsolatban több kísérletet végeztek, különösen *Cesena*, (Gianfranca Braschi Taddei), *Caliari* (Nini Pala) és *Genova* városaiban.

Az itt tárgyalt kísérletet Genova tartományban, a „Rocca” elemi iskolában, San Salvatore di Cogornoban végezték.

Időszak: 1983-1988

Osztályok: 9-11 évesek (az eszperantót tanulják); 11-14 évesek (a franciát tanulják)

Cél:

- egy hasznos nyelvi eszköz gyors elsajátítása a nemzetközi kapcsolatokban való azonnali használat (levelezés, esetleges találkozók) céljából;
- egy egyszerű és szabályos modellt szolgáltatni az anyanyelv hatékonyabb oktatásához;
- az idegen nyelvek későbbi tanulása gyakorlati alapjainak megteremtése;
- elősegíteni a művelődési és nevelési program gazdagítását, az eszperantónak a többi tantárgyban való széleskörű hasznosításával

Következtetések:

- a záró felmérés szerint, a gyerekek által elért beszédképesség figyelemre méltóan jó: különböző témákról spontán párbeszédet folytattak; kiejtésük helyes; a nyelvtani és lexikai pontatlanságok néha zavarták, de sohasem akadályozták meg a megértést;
- ugyanazon tanulók francia és eszperantó eredményeit összehasonlítva, adatokat gyűjtöttek a két nyelv tanulásának gyorsaságáról;
- az előzőleg eszperantót tanult tanulók francia nyelvű dolgozatait összehasonlítva azoknak a dolgozataival, akik nem részesültek ilyen előkészítésben, adatokat nyertek a nemzetközi nyelv propedeutikai értékéről.

Beszámoló:

Elisabetta FORMAGGIO (Chiavari, Olaszország), ld. Lerneja eksperimento pri lernfacileco kaj transfero en la fremdlingvoinstruado.

1.3 Következtetések

Jó okunk van tehát felhívni a figyelmet a nemzetközi nyelvre: jó okok, amelyeket eddig nem vettünk figyelembe vagy pedig a tudatos félretájékoztatás eszközei voltak.

Ez a helyzet okozta a nagy és valószínűleg igen komoly késést annak megértésében, hogy az iskoláinkban egyébként oktatott tárgyak mellett, egy idegen nem nemzeti, hanem autentikusan nemzetközi nyelvnek a kulturális, szociális és politikai „versenyfutásba bevonása”, mennyire jó hatású lenne.

A nemzetközi nyelv az Európai Unió helyes soknyelvűségi elképzelésének alapjainál foglal magának helyet, és lehetővé teszi egy új reálisabb nyelvpolitika kidolgozását. Hiszen:

- a béke építésére nevel, az egyetlen emberiség nagy családjához és a „világméretű környezethez”, és nem csak a földrajzi, a nemzet által meghatározott és körülhatárolt környezethez, tartozás eszméjének konkretizálásával. A gyakran éles formában újraéledő nacionalizmus idején, a nemzetközi megértés olyan eszközét terjeszteni, amelyik a népek és azok nyelvi kifejeződésének egyenlő méltóságából meríti egyik erősségét, átlépését jelenti a szűklátókörű nemzeti nézőpontnak, amely a nemzet eszméjéhez kötött akkor is, amikor megnyílik más nemzetek nyelve számára;
- ténylegesen hozzájárul, Európa és a világ nyelvi és kulturális sokszínűségének megőrzéséhez;

- lehetővé teszi a nemzeteken felül álló kulturális és kereskedelmi kapcsolatokat, egy közös nyelv segítségével, amely diszkriminációmentes, és teljesen megtanulható az iskolai kötelező alapfokú oktatás ideje alatt;
- megkönnyíti, nyelv-orientációs eszközként tanítva, az idegen nemzeti nyelvek tanulását és elsajátítását;
- elkerülhetővé teszi egy vagy két „nagyobb” nyelv eluralkodását a választható idegen nyelvek oktatásában;
- gazdagítja a nyelvi gondolkodást az anyanyelven is;
- jelentős idő és pénz megtakarítást teszi lehetővé, a tanárok képzésében és a tanulók munkájában is, a többi tantárgy, mint például az idegen nemzeti nyelvek tanulása, előnyére. (Kívánatos lenne egy összehasonlító tanulmány elkészítése, amely azt az idő és pénzigényt vizsgálná, amely egy idegen nemzeti nyelv és a nemzetközi nyelv oktatásának/tanulásának megvalósításához szükséges külön-külön).

2. JAVASLATOK

Két olyan cél van tehát, amelyik a nemzetközi nyelvnek az olasz iskolákba való bevezetését indokolja: az eszperantó, mint „cél”, azaz mint autentikusan nemzetközi kommunikációs nyelv, és a nemzetközi nyelv, mint „eszköz”, azaz nyelvoktatási didaktikai eszköz.

A fentiekben tárgyaltaknak az iskolai közösségekben való azonnali ismertetésén kívül, a főigazgatóknak, az ellenőröknek, a tanfelügyelőknek, az iskolai körzetvezetőknek, az IRRSAE-nak (területi pedagógus továbbképző intézmények), a CEDE-nek (neveléstudományi és dokumentációs központ), a Pedagógiai Dokumentációs Könyvtárnak címzett Minisztériumi Körlevél formájában (amelyre ez a dokumentum legyen felhasználva), az előzőleg kifejtett következtetések alapján, célszerűnek tűnik a nemzetközi nyelv azonnali felvétele az általános iskolákban jelenleg oktatott négy nyelv mellé.

2.1

Lehetséges, törvénymódosítás és járulékos költségek nélkül, az elemi oktatás reformjáról szóló törvény keretén belül, azonnali hatállyal, minisztériumi határozattal, a nemzetközi nyelvvel (név szerint az eszperantóval) kibővíteni a jelenleg az általános iskolákban oktatott idegen nyelvek választékát, előre megtervezve azokat a hatásos módszereket, amelyek a tájékoztatás és a megvalósítás során szükségesek, mint például:

- a Közoktatási Rendszer fent említett tagjai számára tájékoztató füzet és a nemzetközi nyelv oktatási anyagának kiadása, a korábban említett társaságok és/vagy szervezetek együttműködésével,
- általános iskolai tanárok számára eszperantó nyelvi továbbképző tanfolyamok indítása, a leendő idegen nyelv tanárok már létező tanfolyamainak mintájára, a megfelelő társaságok és szervezetek segítségével.

2.2

Ugyancsak magától értetődik, hogy, a különböző szintű és típusú iskolákon belül, rengeteg további tájékoztató, megfigyelési, kísérleti, tanfolyami stb. kezdeményezés lehetséges. Például a Minisztériumnak lehetősége lenne

- a) nyelvi kísérletek kezdeményezésére és a következő félévében, az Unió olasz elnöklete alatt az Európai Unió keretében támogatni azokat
- a Közművelődésügyi Minisztérium ezt a jelentést azonnal ismertethetné európai és nemzetközi szinten, más országok hasonló minisztériumainál kezdve;
  - különböző oktatási rendszereknek megfelelő, párhuzamos kísérleteket lehetne kezdeményezni az Unió országaiban
- b) első- és másodfokú iskolák tanulmányi és továbbképző szemináriumairól gondoskodni;
- c) a Kulturális Cserekapcsolatok Főigazgatóságán keresztül, az erre alkalmas eszperantista társaságok és szervezetek segítségével, a nemzetközi cserekapcsolatok összekötői munkáját kiszélesíteni;
- d) az Elemi Oktatás főigazgatóságán keresztül megszerezni a Padeborni Módszerrel kapcsolatos minden információt és ezután az elemi iskolák második nyelv tanárai és a tanfelügyelői számára külön továbbképző, és tanulmányi szemináriumot szervezni, esetleg a Padeborni Egyetem Pedagógiai Kibernetika Intézetének együttműködésével és H. Frank professzor részvételével.
- e) „megfigyelő hálózat” létrehozására, annak kiderítésére, hogy mennyi idő alatt és milyen eredményességgel lehet az elemi iskolák tanárainak átadni a nemzetközi nyelv ismeretét és propedeutikai célokra való tanításának képességét;
- f) elismerve a nemzetközi nyelv figyelemre méltó kultúrközi értékeit, ösztönözni annak speciális minisztériumi projektekben való használatát, mint például a Progetto Giovani (Fiatalok Projektje) és a Progetto Ragazzi 2000 (Gyermekek 2000 Projekt), vagy ezekbe az eszperantó mozgalom képviselőinek bejuttatását.
- Végül célszerűnek látszik, hogy a Minisztérium saját megfigyelőket küldjön azokra a főbb helyekre és helyzetekre, ahol a nemzetközi nyelvet használják vagy vitáznak róla: nemzeti és nemzetközi eszperantó központokba, kongresszusokra, összejövetelekre és rendezvényekre.

IRODALOM

- E.Nutton ALLAN**, *Language Awareness and the Place of Esperanto*, London, Esperanto-centre, 1984, 4 p.
- J. AIZIERE**, *Pourquoi les instituteurs doivent apprendre l'espéranto*, Société française pour la propagation de l'espéranto, Paris, 1914.
- AA VV**, *Warum Esperanto*, Austria Esperanto-Instituto, 1981, 64 p.
- Camille AYMONIER**, *L'espéranto, langue première de l'enseignement*, Les Presses Universitaires, Paris, 1925.
- Judit BALOGH**, *Az eszperantó, mint közvetítő nyelv szerepe az idegen nyelvek oktatásában*, Általános lingvisztikai doktori disszertáció, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest, 1979, 182 p.
- Zsuzsa BARCSAY**, *Transfer-valoru de Esperanto por hungaroj en la lernado/instruado de hindeuropaj lingvoj*, 122 p. Barcsay (Red.) "Metodiko en la Praktiko", pp. 31-Europa Dokumentaro", n. 21, 1979, pp. 9-10.
- Hermann BEHRMANN**, *La lingvo-orientiga instruado*. "Miscellanea Interlinguistica" di Istvan Szerdahelyi, 1980, pp.423-426, Budapest.
- Detlev BLANKE**, *Plansprache und Nationalsprache, ein Beitrag zur Erforschung ihrer spezifischen Kenntnisleistungen*. Doctoral Thesis in Philology at Humboldt Universität, Berlin (GDR), 1976, 244 p.
- Detlev BLANKE, *Esperanto und Wissenschaft*, Kulturbund der DDR, Berlin, 1982, 88 p.
- Detlev BLANKE (Red.), *Esperanto. La Internacia Lingvo-sciencaj aspektoj*, Kulturbund der DDR, Berlin, 1979, 237 p.
- Detlev BLANKE, *Internationale Plansprachen*. Eine Einführung, Akademie-Verlag, Berlin, 1985, 407 p.
- Pierre BOVET**, *L'espéranto á l'école, Conférence faite á l'aula de l'Université de Genève, le 20.IV.1922*, (extrait de l' "Education" déc. 1922), Hatier, Paris.
- Pierre BOVET & A. Ith, *Enketo pri la Internacia Helplingvo*, 32 p., Sveda Esperanto-Asocio, 1948/1949.
- Héctor CAMPOS-GREZ**, *El problema lingüístico en las relaciones internacionales*. Jogi és társadalmi tudományok diplomamunka, Ponteficia Universidad Católica de Chile, 1987, 235 p.
- T. CART**, *Rapport sur l'Espéranto adressé a M. le Ministre de l'instruction publique par ...*, Presa Esperantista Societo, Paris 1907.
- B. CAVANAGH**, *A first Foreign Language for all Mankind*, The British Esperanto-Association, London, 1970.
- Sylla CHAVES**, *Überlegungen zur Lernerleichterung im Fremdsprachenunterricht durch Voranstellung der Internacia Lingvo*. GrKG, 1979, Bd.20, H.4.
- A. CHERPILLOD**, *Esperanto estas sintezo, ne miksaĉo*, "Paco", 1977, no. 3, p. 8-9; represo el "Le Travailleur

espérantiste", 1977, no. 17.

Andrea CHITI-BATELLI, *La comunicazione internazionale tra politica e glottodidattica*, Marzorati, Milano, 1987, 190 p.

Andrea CHITI-BATELLI, *La politica d'insegnamento delle lingue nella Comunità Europea*, Armando Editore, Roma, 1988, 216 p.

Andrea CHITI-BATELLI, *Communication internationale et avenir des langues et des parlars en Europe*, Presses d'Europe, Nice, 1987, 198 p.

W. E. COLLISON, *The internationality of some Esperanto-affixes*, en "Esperantologio", vol. I, 1950 no. 2, pp. 81-88.

Compte rendu de la Réunion Consultative sur la place de l'espéranto dans l'enseignement scolaire, Nemzeti Könyvtár, Bern, 1979 március 31. "L'Espéranto á l'école" Commission. Centre Culturel Esperantiste, La Chaý-de-Fonde.

Conference Proceedings of the Annual Conference of Educational Associations: *Esperanto as a factor in education, 1921; Place of Esperanto in Modern Education, 1924; The educational value of Esperanto, 1926* (cited in the bibliography of Maria Majerczak, *Propédeutique du français et l'espéranto*).

T. DAHLENBURG, *Pädagogischer Wert des Esperanto-Unterrichts*, Detlev BLANKE : "Esperanto und Wissenschaft", 1986 p. 38-411, Berlin, 1986

Helen S. EATON, *An experiment in Language Learning, High Points in the work of the High School of New York City*, Oct.1934 and May 1935, annual report 1934-1935.

Jane EDWARDS, H. TONKIN, *Language Behaviour in International Organizations* Report, Center for Research and Documentation on World Language Problems, New York, 1984.

FELLEGI Terézia, *Hogyan könnyítené meg az eszperantó az orosz nyelv tanulását*, "Ho-Chi-Min" Teachers' College, Eger, 1978, 28 p.

Alexandra FISHER, *Modern languages by way of Esperanto*, "Modern Languages," vol., 1921, no. 5/6 p. 179-182

Helmar FRANK, *Valeur propédeutique de la langue international*, "Journée d'Etude sur l'Esperanto", Univ. Paris-Vincennes, nov.1983, p. 121-136

Helmar FRANK, *Europäische Sprachpolitik. Aufgabe, Lösungsangebote und Schwierigkeiten*, "Aus Politik und Zeitgeschichte", Beilage zur Wochenzeitung "Das Parlament", B. 11/83, 1983, p. 26-38.

Helmar FRANK, *Manifesta kaj kashita lernplifaciligó ("transféro") - teorio kaj apliko al la lingvopedagogio*. Laborpresajho por la partoprenintoj de la 4-a Paderborna Laborkonferenco, 1979 b.

Helmar FRANK, *Kibernetike-pedagogia teorio de la lingvo-orientiga instruado*. Frank/Yashovardhan : "Lingvokibernetiko"; Böhringer Günter Narr Verlag, Tübingen, 1982, pp. 123-144.

Helmar FRANK, E. GEISLER, B.S. MEDER, *Nachweis des Strukturbedingten Transfers aus dem Sprachorientierungsunterricht*. GrKG, 1979, 20, 1, pp. 14-28.

Y. FUKUDA, *Zur rationalisierten Fremdsprach-Lehrplanung unter Berücksichtigung der (z.B. deutschen oder japanischen) Muttersprache*. "Grundlagenstudien aus Kibernetik und Wissenschaft", 1980. n.21., pp. 1-16

- Evelyn GEISLER**, *Zur quantitativen Bestimmung des Transfers von ILo-Unterricht auf das Englisch lernen*. GrKG, n. 21, 1980, pp. 93-98.
- Evelyn GEISLER**, *Mezurado de la lernfaciligado de la angla pro ILo*. "Europa dokumentaro", n. 25, 1980, p.4.
- A. GRABOWSKI**, *Esperanto kiel preparo al la lernado de lingvoj*, in "PE" 1908, n. 1, pp. 48.
- D. B. GREGOR**, *The cultural Value of Esperanto*. In "Modern Languages", 1965, pp. 146-150.
- D. B. GREGOR**, *La kultura valoro de Esperanto*, Centro de Esploro kaj Dokumentado, London 1967.
- D. B. GREGOR**, *Der kulturelle Wert des Esperanto*. In: "Plansprachen, Beiträge zur Interlinguistik", (R.Haupenthal), pp. 297-304, Darmstadt, 1976.
- D. B. GREGOR**, *La fontoj de Esperanto*, ("Scienca Revuo", vol. 9, pp. 92-115 másolata), J. Muus sens Purmerend.
- Julien GUADET**, *La Valeur Pédagogique de l'espéranto*. Conférence faite à la Sorbonne, le 3 février 1929.
- J. H. HALLORAN**, *A four year experiment in Esperanto as an introduction to French*. In "British Journal of Educational Psychology", vol.22, n. 3, 1952 (nov.), pp. 200-204.
- E. HOGG**, *La eksperimento de Eccles*, Brita Esperanto-Asocio, London, 1921.
- E. HOGG**, *The modern "Humanity"'. Benefits of a classical education...*, "The Esperanto Monthly", 1917.
- Erich HÖLSCHER**, *Esperanto, die Internationale Sprache* (Eine Darstellung mit besonderer Berücksichtigung ihrer Aufgaben für die Schule), Deutscher Esperanto-Bund, Nürnberg, 1964.
- HOU ZHIPING**, *Esperanto-Movado en Chinio*, China Esperanto-eldonejo, Pechino, 1985, 300 p.
- IALA**, *A preliminary investigation of the teaching of auxiliary languages in schools*, Previsional Committee, an Auxiliary Language Survey, New-York, IALA, 1927. 74 p.
- Johano INGUSZ**, *Instruspertoj en esperantfakaj klasoj* (Hungario). "Internacia Pedagogia Revuo", n. 3, 1977, pp. 4961.
- Pierre JANTON**, *L'Espéranto*, Presses Universitaires de France, Paris, 1977, 128 p.
- Pierre JANTON**, *El Esperanto*, franciából fordította: di Damia de Bas, Oikos-Tau, 1976, 143, 28 p.
- Marta KOVACZ**, *Internacia Pedagogia-Didaktika Eksperimento Kvinlanda* (1971-74), Ed. Analizos. Egyetemi szakdolgozat (államvizsgára) Budapest, 1981, 125 p.
- Paul KEMPENEERS**, *Esperanto voor Moderne Mensen*, Leuven, Academische S.V. Co., 1983
- Z. KLEMENSIEWICZ**, *Czy warto sio zajmowac' Esperantem?*, PZE Warszawa, 1965.
- Skùpas LAURYNAS**, *Esperanto tarptautiné kalba*, Mokslas, Vilnius, 1987, 112 p.
- Günter LOBIN**, *Organisations- und Finanzierungsmodell eines freiwilligen Sprachorientierungsunter richts bei privater Trägerschaft*. "Paderborner Arbeitspapier", nr.34. IfKyP Paderborn: FEoLL GmbH, 1978.

Günter LOBIN, *Pri la influo de la lingvo-orientiga instruado al la lernsukceso en la 5-a kaj 6-a lernojaroj*. Frank, Yashovardhan; Frank-Böhringer (Hrsg) "Lingvokibernetiko / Sprachkybernetik", Tübingen, Narr, 1982, pp. 3945.

Günter LOBIN, *Organizad-modelo de la lingvo-orientiga instruado*. "Bildung und Berechnung / Klerigo kaj prikalkulado" di Behrmann & Stimec, 1976, Bamberg, pp. 89-104.

Günter LOBIN, *Der propedeutische Wert von Plansprachen für den Fremdsprachenunterricht*, (doktori dissertáció), Universität Paderborn, Institut für Kybernetik, Wartbürgerstrasse 100, D4790 Paderborn.

F. LO JACOMO, *Plurilinguisme et Communication*, Selafo, Paris, 1986, 330 p.

LUDOVIKITO, *Kun gradaj pashoj eksterlanden*, Kioto, Ed. Ludovikito, 1979, 284 p.

LUDOVIKITO, *La inkunabloj de Esperanto*, Kioto, Ed. Ludovikito, 1979, 284 p.

G.F. MAKKINIK, *Esperanto 100 jaar. Wan doen we ermee?*, Stichting IVIO, Lelystad, Paesi Bassi.

Maria MAJERCZAK, *Esperanto kiel propedeutika lingvo*. "El teorio kaj praktiko de Esperanto instruado", pp. 35-44. 21. ILEI (Eszperantista Tanárok Nemzetközi Szövetsége) konferencia Lodz, 1987, Lodzi egyetem, Lengyelország, 1988.

Maria MAJERCZAK, *Lernado de fremdaj lingvoj pere de Esperanto-lau la ekzemplo de alproprigo de la franca lingvo far pola esperantisto*, "El teorio kaj praktiko de Esperanto-instruado", pp. 45-50. 21. ILEI konferencia, Lodz, 1987, Lodzi egyetem, 1988.

Maria MAJERCZAK, *Propédeutique du français et l'espéranto*, (egyetemi diplomadolgozat, római filológia), 144 p., 1982, Jagiellona Egyetem, Kraków (Lengyelország).

M. MANGOLD, *Sprachwissenschaftliche Überlegungen zur Fragen der leichten Erlernbarkeit des Esperanto*, Saarbrücken, 1976.

Raif MARKARIAN, *The educational Value of Esperanto Teaching in the Schools*, In: R. Schultz & V. Schultz (compilers) "The solution to our language problems" pp. 362-386, Bailieboro, Ontario, Esperanto Press, Canada, 1964.

Dan MAXWELL, *On the acquisition of Esperanto*. In: SSLA 10, p.51-61, Cambridge University (USA), 1988.

Brigitte S. MEDER, *Efikoj de la lingvo-orientiga instruado al la lernsukceso en la mezgrada lernejo*. "Europa Dokumentaro", 1978, n. 20, pp.15-18.

Brigitte S. MEDER, *Informationsgehalt und Lernwahrscheinlichkeit fremdsprachlicher Wörter*. K. Boeckmann & U. Lehnert (Hrsg) "Bilanz und Perspektiven der Bildungstechnologie", Berlin, 1977, pp. 83-87.

Brigitte S. MEDER, *Zur Informationsbestimmung sprachlicher Lehrstoffe*. In: GrKG, 1977, n. 18, pp. 7378.

Brigitte S. MEDER, *Auswirkungen des Sprachorientierungsunterrichts auf den Lernerfolg in den weiterführenden Schulen*. G.Lobin, H.Frank (Red.): 3. Werkstattgespräch "Interlinguistik in Wissenschaft und Bildung". Paderborner Arbeitspapier nr. 47, IfkyP, Paderborn: FEoLL GmbH, 1979 pp. 44-58.

Gard MEINHARDT, *La vorttrezora antauscio pri la Internacia lingvo depende de la gepatra lingvo*. "Europa Dokumentaro", 1978, n. 18, p.13-15.

Gard MEINHARDT, *Erste Meßergebnisse fremdsprachlicher Vorkenntnisse*. G.Lobin, H.Frank (Red.): 3. Werkstattgesprach "Interlinguistik in Wissenschaft und Bildung", Paderborner Arbeitspapier nr. 47, IfkyP, Paderborn: FEoLL GmbH, 1979.

Elzbieta MICHALAK, *Az eszperantó szerepe a felsőfokú iskolák ifjúságának internacionalista nevelésében* (lengyel nyelven). Egyetemi diplomadolgozat pedagógiából, Kielce (Lengyelország).

Alicza MICHIEWICZ, *Nyelvi modell kialakítása az idegen nyelvek oktatásában és az interlingvisztikában*. Interlingvisztikai doktori disszertáció Eötvös Lorand Tudományegyetem, Budapest, 1981.

Finn Közművelődési Minisztérium, *Opetusministeriön Esperanto-työryhmän Muistio*, Helsinki, 1984.

Carlo MINNAJA, *Il valore educativo dell'insegnamento dell'esperanto nelle scuole*, ed. Istituto Italiano di Esperanto e Federazione Esperantista Italiana, 1970

I. NITOBÉ, *League of Nations, Esperanto as an International Auxiliary Language*, Report of the General Secretariat of the League of Nations, adopted by the Third Assembly. Paris, 1922, 27 p.

I. NITOBÉ, *La question des langues et la Société des Nations*. Genève, 1921.

V. C. NIXON, *Lastatempaj eksperimentoj pri Esperanto en lernejoj*. "Esperanto", 1953, n. 2, pp. 56-58 és 60; [Sheffield (Halloran) és Egerton Park School(Williams)].

Antonius NOLTE, *La lernplifaciligo de la angla lingvo surbaze de la lingvoorientiga-instruado*. "Lingvo-kibernetiko", 1982, pp. 35-38, Günter Narr Verlag, Tübingen.

Antonius NOLTE, *Auswirkungen des Sprachorientierungsunterrichts in Fremdsprachenunterricht weiterführender Schulen*. "Europa Dokumentaro", 1979, n. 24, pp. 7-10.

Antonius NOLTE, *Korespondenz im Sprachorientierungsunterricht /Korespondado en la lingvoorientiga instruado*. "Paderborner Arbeitspapier", IfKyP, Paderborn, FEoLL, GmbH, 1980.

Lian O'CUIRE, *An Cas do Esperanto*, Esperanto-Asocio de Irlando, Dublin 1984, 5 p.

Nino PALA, *Corso di formazione linguistica mediante la lingua internazionale esperanto 1979-1986*, 475 p. e 15 audiocassette, Cagliari 1992.

PARERA, RIBES, ALBERIC, (in catalano) *El que s'ha de saber del problema linguistic*, Sabadell, 1979, 28 p.

Mario PEI, *Articolo pubblicato in "Cahiers J.E.B."*, 1965, e nella rivista "Heroldo de Esperanto", (1 febbraio), 1965.

Mario PEI, *Wanted: a world language*, The Public Affairs Committee, New York, 1969.

Mario PEI, *Propedeutiko al instruado de fremdaj lingvoj*, in "Heroldo de Esperanto", 1973 n. 15, p.

J. M. PICARD, *L'espéranto à l'école ou l'enseignement de la langue française aux enfants par l'espéranto*, Coulomiers, 1911.

Claude PIRON, *Esperanto, Ĉu Eŭropa aŭ Azia lingvo?*, Esperanto-dokumentoj, nova serio, n.º 10 E, UEA, Rotterdam, 1977.

Claude PIRON, *Esperanto: European or Asiatic Language?* UEA. Rotterdam. 1981, 31 p.

Ludovik PREBIL, *Internacia pedagogia eksperimento en 5 landoj (1-a regiono)*, "Esperanto", 1972, n. 121, julio-aŭgusto.

W. PERRENOUD, *Conférence Internationale sur l'enseignement de l'espéranto dans les écoles, au secrétariat de la Société des Nations, du 18 au 20 avril 1920. Compte rendu sommaire en français.* Genève.

R. RAKUGA, *Spertoj pri provinstruado de Esperanto 1957-1958 (eksperimentoj de 5 instruistinoj)*, "Jugoslavia Esperantisto", 1958, n. 8-9.

Juán REGULO-PÉREZ, *Discussione sul tema: lo studio dell'esperanto può sostituire quello delle lingue classiche?* (con: Asvinikunar, D. B. Gregor, M. Halvelik, Njanasatta, in esperanto). "Esperanto" c. folyóiratban, n. 716, julio 1965.

Bagger PREBEN, *Sprog or sprog imellem, Forlaget Kommunikation og Kultur*, 1986, 142 p.

M. ROLLET de L'ISLE, *La valeur pédagogique de l'espéranto pour l'enseignement du français*, Paris, 1920.

Eddy ROSSEEL / Edward SYMOENS (szerkesztette), *La intereso kaj utilo de komuna interlingvo. The Relevance of a Common Intermediate Language (With the collaboration of the Commission of the European Communities). L'intérêt d'une langue intermédiaire commune (avec la collaboration de la Commission des Communautés européennes).* Atti di una tavola rotonda a Gent (Belgio), sett. 1987. Edit. AIMAV, Bruxelles, 1988.

Christiun A. RUCKMICK, *The Wellesley College Danish-Esperanto Experiment, nella rivista "International Language"*, 1924, p.51-56.

O. SAMPOLA, *Lerneja raporto pri la eksperimento en Somero, Finnlando, 1958-1963*, (tradotto in esperanto dal finlandese da V. Setälä). In "Esperanta Finnlando", 1963, nro 7, p.53-54.

SAM-SU KIM, *Historio de la Esperanto-Movado en Koreujo*, Università Femminile Sukmjong, 1976, 473 p.

Wilhelm SANKE, *Linguistische und sprachdidaktische Aspekte eines Sprachorientierungsunterrichts - Thesen und Fragen am Beispiel einer Plansprache.* In: I. Meyer (Red.): "5. Werkstattgespräch-Interlinguistik in Wissenschaft und Bildung, Arbeitspapier n. 62", IfKyP. Paderborn: FEoLL GmbH, 1981, pp. 18-206.

Mary SCICLUNA, *The Contribution of Esperanto to the International Communication and Understanding.* Tanári diplomamunka, College of Arts, Science and Technology, Malta, 1977, 102 p.

Vilko SETÄLÄ, *Vizito al la eksperimenta lernejo en Somero, Finnlando.* Nella rivista "Esperanto", giugno, 1961, 107 p. Vilko SETÄLÄ, *La eksperimenta instruado de Esperanto en la Geknaba Mezgrada Lernejo de Somero (Suomio).* "El Popola Chinio" c. folyóiratban, 1963, n. 1, pp. 38-39.

Bruce SHERWOOD, *The educational value of Esperanto studies*. In "Esperanto in the modern world", Esperanto Press, Bailieboro, Canada, 1982, pp.408-413.

G. LEON SMITH, *The Role of Esperanto in the teaching of modern languages*, ed. Esperanto-Asocio de Britio, Reg. Charity nr.27676, 1987, 7 p.

Helmut SONNABEND, *Esperanto: lerneja eksperimento*. Beszámoló - elemzés - következtetések, Edistudio, Pisa, 1979, 157 p.

Helmut SONNABEND, *Esperanto: lerneja eksperimento*. Resumo. "Internacia Pedagogia Revuo", 1980, n. 2, pp.32-35.

Helmut SONNABEND, *La lerneja eksperimento de ILEI en \ ia dua Eóropa Regiono*. Carlevaro, Lobin (Hrsg.), "Einführung in die Iterlinguistik / Enkonduko en la Interlingvistikon", Alsbach: Leuchtturm-Verlag, 1979, pp. 159-167.

Helmut SONNABEND, *Fremdlingva orientado pere de Esperanto*. "Internacia Pedagogia Revuo", 1979, n. 1, pp.9-12.

Edward SYMOENS, *The Soci-Political, Educational and Cultural Roles of Esperanto*. ILEI/FEL, Antwerpen (Belgio), 1989, 40 p.

Edward SYMOENS , *La soci-politika, pedagogia kaj kultura valoroj de Esperanto*, Universala Esperanto-Asocio, Rotterdam, Serio Esperanto-Dokumentoj 23E, 1982, 40 p.

Edward SYMOENS, *De sociopolitieke, pedagogische en culturele waarde van Esperanto*. (4a ediz.), ILEI/FEL, Antwerpen (Belgio), 1988.

Edward SYMOENS, *Valeurs sociopolitique, pédagogique et culturelle de l'espéranto* , ILEI/FEL, Ant werpen (Belgio), 1989.

István SZERDAHELYI, *Pedagogiaj valoroj de instruado de Esperanto*, "Internacia Lingvistika Simpozio, Kumrovec 1975", Zagreb 1976 (Jugoslavia), pp. 9-18.

István SZERDAHELYI, *Espéranto et propédeutique linguistique*. "Les Langues Modernes" c. folyóiratban, vol. 60, 1966, n. 3, pp. 255-259.

István SZERDAHELYI, *Esperanto kaj lingvistika propedeutiko*. "Internacia Pedagogia Revuo", 1979, n. 1.

István SZERDAHELYI, *Kvinlanda pedagogia-didaktika eksperimento pri la oficiala enkonduko de Esperanto en lernejojn 1971/1972 1973/1974*. "Internacia Pedagogia Revuo", 1971, n. 1, p. 21 e seg.

István SZERDAHELYI, *La Internacia Pedagogia-Didaktika Eksperimento Kvinlanda: la rezultoj de la unua mezurado*. H.Behrmann, "Lehrplanerische Rationalisierung des Sprachunterrichts", Institut für Kybernetische Pädagogik, Paderborn, 1975.

István SZERDAHELYI, *La didaktika loko de la Internacia Lingvo en la sistemo de lernejoj studobjektoj*. "Esperanto: La internacia lingvo sciencaj aspektoj", (Szerk. Detlev Blanke), Kulturbund der DDR, Berlin, 1979, pp. 211-219.

István SZERDAHELYI, *Metodologio de Esperanto*, Budapesti egyetem Budapest (Magyarország), 1975, pp. 264270.

H . THOMPSON, *Untersuchungen der nationalen Sprachen hinsichtlich ihrer Eignung zur sprachlichen internationalen*

Verständigung, Doktori disszertáció, elérhető: Deutsche Bücherei, Leipzig.

E. L. THORNDIKE / L. H. V. KENNON, *Progress in learning an auxiliary language. A Report.* New York, 1927, pp. 3-38. In: Detlev Blanke, "Internationale Plansprachen. Eine Einführung", Berlin, 1985, p.317.

H. TONKIN, A.M. MBOW, R. HARRY, A. ISAKSON, L. SUSSMAN, *Langue et droit à la communication*, UEA, Rotterdam, 1979, 48 p.

Tyburcjusz TYBLEWSKI, *L'Esperantismo, fattore di educazione internazionalistica (in polacco)*. Pedagógiai doktori disszertáció Varsói Egyetem (Lengyelország), 1968, 140 p.

Umberto TOSCHI, *Il valore e l'esperienza dell'Esperanto nella scuola*, Quaderni della FEI, Verona, 1924.

Universala Esperanto-Asocio, *Obstacles linguistiques face au nouvel ordre mondial de l'information et de la communication*, Rotterdam, 1983, 10 p.

Gaston WARINGHIEN, *Lingvo kaj vivo*, Stafeto, La Laguna (Canarie), 1959, 430 p.

Gaston WARINGHIEN, *A .B. C. d'espéranto à l'usage de ceux qui aiment les lettres*, 2a ediz., S.A.T. Amikaro, Paris, 1967.

Norman WILLIAMS, *Report on the Teaching of Esperanto from 1948 to 1964*, Egerton Park School, Denton, Manchester, 1965, 20 p.

Jezik ZIVI, *Eseji o Komunikacijama i Planskim Jezicima*, Gradina, 1980, 301 p.

Peter ZLATNAR, *Internacia Pedagogia-Didaktika Eksperimento. Naskigho de ideo, organiza efektivigho, spertoj, perspektivoj.* "Esperantologiaj kajeroj 2", pp. 213-220, Budapest, 1977 (Szerk. Zsuzsanna Varga-Haszonits).

Peter ZLATNAR, *Organizaj spertoj kaj dokumentoj de pedagogia-didaktika eksperimento en S. R. Slovenio.* (Beszámoló a maribori koordinációs konferencia részére, Maribor, Jugoszlavia, 1976). In: Carlevaro, Lobin (Hrsg.), "Einführung in die Interlinguistik / Enkonduko en la Interlingvistikon", Alsbach: Leuchtturm-Verlag, 1979, pp. 256-263.

Megjegyzések

1. P. Janton, *L'espéranto*, Paris 1973, p. 13
2. P. Janton, az idézett mű, p. 21
3. Vö.: P. Janton, *L'espéranto*, Paris 1973
4. Vö.: Edmond PRIVAT, *Historio de la lingvo Esperanto*, 1982, p. 136-151; István SZERDAHELYI, *Metodologio de Esperanto*, 1975, p. 310; I. NITOBÉ. *La question des langues et la Société des Nations*.